

Sommerakademie des Deutschen Polen-Instituts 2018

04.04.2019

Reported by Reported by Dr. Aleksandra Paradowska

Akademia Letnia "Nowe miasto-stare miasto. Interdyscyplinarny rekonesans toposu w Niemczech, Polsce i Europie", 25 sierpnia - 1 września 2018, Deutsches Polen Institut Darmstadt

Deutsches Polen Institut w Darmstadt (DPI) jest organizatorem corocznych Letnich Akademii dla młodych badaczy, którzy w swoich badaniach zajmują się tematami związanymi z Polską i Niemcami oraz szeroko rozumianą historią kontaktów pomiędzy obydwoma krajami. Taka szeroka formuła spotkania pozwala na zapoznanie przedstawicieli różnych dyscyplin oraz intensywną wymianę myśli. Każdego roku akademie mają różnorodny program, w którym uwzględnione są nie tylko spotkania gabinetowe, ale także wycieczki, podczas których uczestnicy mają okazję poznać historię i kulturę regionu. Zaproszeni naukowcy z Polski i Niemiec prowadzą wykłady i seminaria, przeplatane długimi dyskusjami. Ponadto uczestnicy w czasie wolnym mają okazję do zapoznania się z zasobami bogatej biblioteki Instytutu oraz samodzielnej pracy. Przyjazna atmosfera oraz komfortowe warunki czytelnicy tym bardziej zachęcają do prowadzenia badań w tej instytucji. Za organizację Akademii odpowiadali pracownicy DPI: Julia Röttger, Manfred Mack oraz Peter Oliver Loew.

Jedenasta edycja akademii odbyła się w dniach 25.08.2018-1.09.2018. Tym razem formuła spotkania dotyczyła głównego tematu „Nowe miasto-stare miasto. Interdyscyplinarne rozpoznanie toposu w Niemczech, Polsce i Europie” („Neue Stadt - Alte Stadt. Interdisziplinäre Erkundungen eines Topos in Deutschland, Polen und Europa”) i została połączona z szerokim programem wycieczek studyjnych poza Darmstadt oraz dyskusjami w przestrzeni tego miasta. Wśród uczestników znaleźli się jak co roku przedstawiciele różnych dyscyplin, jednak ze względu na określony temat przewodni dominowali w tym gronie badacze zainteresowani architekturą i szeroko pojętym dziedzictwem kulturowym. Wykłady i referaty były wygłaszane w językach niemieckim i angielskim.

Integracji całego grona sprzyjało samo miejsce obrad - gościnne progi Haus am Maiberg w malowniczej miejscowości Heppenheim. Wykłady odbywały się zatem w miejscu zakwaterowania uczestników i opiekunów naukowych. Po kilku dniach obrady przeniosły się do siedziby Deutsches Polen Institut, ulokowanego w samym centrum Darmstadt. Wieloletnie doświadczenie w organizacji Akademii niewątpliwie przyczyniło się do dobrego rozłożenia poszczególnych elementów programu; uczestnicy nie byli przytłoczeni ogromem wiedzy i wrażeń, mimo że czas był szczerze wypełniony. Dni poświęcone na wykłady i seminaria przeplatały się z wycieczkami studyjnymi, dobrze ilustrującymi temat przewodni spotkania. W każdej z trzech części gabinetowych uczestnicy

wygłaszali referaty dotyczące zagadnień w różny sposób korespondujących z tematem przewodnim.

Pierwszy blok warsztatowy prowadziła prof. UWR dr hab. Agnieszka Zabłocka-Kos (Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego), która wygłosiła także wykład wprowadzający do całego spotkania. Badaczka pokazała na przykładzie odbudowy Wrocławia, jaką rolę odgrywała architektura nowoczesna w procesach polonizacji tego miasta. Zarysowała także szeroki kontekst odbudowy różnych polskich i niemieckich miast po II wojnie światowej. Z kolei wykład w części warsztatowej Prof. Zabłocka-Kos poświęciła analizie powiązań pomiędzy tożsamością a architekturą w okresie powojennym, ze szczególnym uwzględnieniem polsko-niemieckich kontekstów. Także w tym przypadku przykłady pochodziły z Polski i Niemiec. Przekazana wiedza na temat różnorodnych przykładów stanowiła dobry fundament dla obrad w kolejnych dniach akademii.

W panelu referatów dominowała tematyka związana z odbudową i polityką miast – omówiona na podstawie konkretnych przykładów. Emilia Pankanin (Bydgoszcz) przedstawiła problem współpracy miast na poziomie miast partnerskich, skupiając się na modelu polityki kulturalnej Bydgoszczy oraz jej kontaktów z niemieckim Mannheim. Przedmiotem namysłu referentki były potencjalne i rzeczywiste efekty, jakie daje współpraca oraz perspektywy takiej współpracy na przyszłość. Piotr Kisiel (Konstancja) wygłosił referat na temat niejasnego statusu dziedzictwa przemysłowego w Unii Europejskiej oraz problemów związanych z samą definicją zabytków przemysłowych. Badacz skupił się na przykładach Essen, Chemnitz, Łodzi oraz Zabrze. Ożywiona dyskusja po referacie uzupełniła jego treści o dalsze przykłady i studia przypadków.

Kolejne wystąpienia dotyczyły konkretnych obiektów i społecznych kontekstów ich funkcjonowania. Anna Wardzińska (Warszawa) przedstawiła jeden z lwowskich domów czynszowych, który został wybudowany na dawnych fortyfikacjach i zakupiony przez Tomasza Kulczyckiego. W domu tym, w którym mieściła się siedziba jednego z pierwszych demokratycznych pism („Dziennik mód paryskich”), spotykało się grono lokalnej inteligencji. Jako że budynek ten leżał na granicy między starą a nową częścią Lwowa, jest on dobrym przykładem dla dalszych badań nad społeczną i architektoniczną historią miasta. Z kolei słynnemu budynkowi handlowemu projektu Hansa Poelziga we Wrocławiu poświęcone było wystąpienie Agathe-Kathariny Gostomski (Bielefeld). Badaczka pokazała dom handlowy Hansa Poelziga jako przykład „transnarodowego dziedzictwa kulturowego” i jego oddziaływania w powojennym Wrocławiu. Kluczową kwestią był przy tym temat modernizmu i rozumienia tego nurtu w architekturze przez pryzmat badań nad dziedzictwem.

Ostatni blok wystąpień tego dnia dotyczył różnorodnych dziedzin. Małgorzata Mielewska (Toruń) omówiła wybrane aspekty przygotowywanej pracy doktorskiej na temat mniejszości narodowych w powiecie świeckim w okresie międzywojennym. W ramach referatu skupiła się na działalności ewangelickich siostr. Szczególnie ciekawym wątkiem była współczesna pamięć o zgromadzeniach ewangelickich na tych terenach. Natalia Pazniak (Berlin) pokazała Berlin w literackiej wyobraźni współczesnych pisarzy białoruskich. Przestrzeń miasta opisywana przez literatów stała się punktem odniesienia dla budowania refleksji nad własną tożsamością i historią, w opozycji wobec wieloletnich wpływów rosyjskich. Z kolei tematyki ukraińskiej dotyczyło wystąpienie Viktorii Soloschenko (Kijów), która skupiła się na zjawisku instrumentalizacji turystyki dla celów propagandowych.

Badaczka pokazała szereg przykładów odnoszących się do dziedziny turystyki i jej promocji w Kijowie.

W drugiej części warsztatowej prowadzącą była prof. UWR dr hab. Katarzyna Kajdanek (Instytut Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego). Badaczka przedstawiła wyniki projektu poświęconego porównaniu Gdańska, Wrocławia i Gliwic w zakresie wpływu historii przed- i powojennej na kształtowanie tożsamości miast i ich mieszkańców. Wszystkie trzy miasta stanowią reprezentatywne przykłady, na których możliwe jest pokazanie w jaki sposób przedwojenna niemiecka historia pozostaje czytelna i wpływa na rozumienie przestrzeni w lokalnych społecznościach. Tzw. „place identity” było głównym hasłem, wokół został skoncentrowany cały wywód. W części ćwiczeniowej uczestnicy akademii dyskutowali nad sposobami budowania tożsamości przez historię w odniesieniu do wcześniej podanych lektur, ale także w oparciu o własne doświadczenia związane z miejscem pochodzenia. Szczególnie cenna była możliwość skonfrontowania treści prezentowanych przez badaczkę z indywidualnymi perspektywami, przedstawionymi przez każdego z uczestników.

W bloku referatów wystąpiły dwie badaczki. Katarzyna Goszcz (Berlin) przedstawiła temat związany z przyszłością rozwoju wielkich miast przez pryzmat pojęcia „Smart City”. W tych ramach pokazała w jaki sposób ta idea ma stać się potencjalną odpowiedzią na problemy współczesnych miast i czy podejmowane próby jej urzeczywistnienia są w stanie sprostać szczytnym założeniom. Jednym z omówionych przykładów było miasto Masdar na wybrzeżu Abu Dhabi. Juliane Richter (Lipsk) poświęciła swoje wystąpienie relacji z festiwalu „RASTER: BETON”, który odbył się na osiedlu bloków Grünau w Lipsku. W jego ramach artyści i mieszkańcy stworzyli obiekty w przestrzeni publicznej, które częściowo pozostały zachowane i do dzisiaj są używane przez mieszkańców. Juliane Richter należała do grona organizatorów festiwalu i na podstawie własnych doświadczeń opowiedziała o różnych aspektach tego wydarzenia i jego wpływie na mieszkańców i ich wzajemne relacje, jak również samą przestrzeń blokowiska.

Trzecia część warsztatowa została oddana pod opiekę prof. dr Martina Kohlrauscha (Katholieke Universiteit w Leuven). Wykład badacza dotyczył społecznej roli architektów i wpływu ich działań na planowanie i rozwój miast w Polsce oraz w Niemczech na przestrzeni lat 1910–1950. Na podstawie tego zróżnicowanego okresu, znaczonego cezurami wojen światowych i ich skutkami, Prof. Kohlrausch pokazał w jaki sposób architekci byli niezmiennie ważnymi inicjatorami przemian oraz wprowadzania w życie aktualnych idei politycznych. Niezwykle ciekawym przyczynkiem do dyskusji w części seminaryjnej był list Szymona Syrkusa do Freda Forbata z sierpnia 1945 roku. Treść tego dokumentu jednoznacznie uwidaczniała jak trwałe okazały się więzy między przedstawicielami awangardy w architekturze oraz jak żywotne były idee, które chcieli realizować także po II wojnie światowej.

Dobrym uzupełnieniem wykładu prof. Kohlrauscha był referat Małgorzaty Popiołek-Roßkamp (Berlin), pokazujący główne tezy obronionej niedawno rozprawy doktorskiej. Referentka osnuła swoje rozważania nad odbudową Starego Miasta w Warszawie wokół twierdzenia, zgodnie z którym plany miasta miały swoje głębokie korzenie w przedwojennym planowaniu. Głównym elementem wspólnym okresu przed- i powojennego było zlikwidowanie przebudów powstałych w XIX wieku. Autorka omówiła także problem nieuwzględnienia dziedzictwa żydowskiego

w odbudowanej przestrzeni oraz kwestię braku szerszych dyskusji nad kreacją wizerunku warszawskiej starówki po II wojnie światowej oraz współcześnie. Z kolei Magdalena Kamińska (Frankfurt nad Odrą/Oldenburg) przybliżyła uczestnikom temat rozprawy doktorskiej, dotyczący kooperacji między NRD a PRL w dziedzinie budownictwa z wielkiej płyty. Chodziło o systemy W-70 oraz WBS-70 oraz sposoby ich produkcji oraz wykorzystania przy budowie osiedli w Polsce i w Niemczech. W swoich badaniach Magdalena Kamińska wskazała na szereg kwestii praktycznych i politycznych, jakie ujawniły się w próbach podjęcia współpracy między obydwoma krajami. Ostatnie wystąpienie Aleksandry Paradowskiej (Poznań) dotyczyło współczesnego postrzegania architektury nazistowskiej na ziemiach polskich. Autorka poddała analizie kilka przykładów z terenów, które podczas okupacji były częścią Kraju Warty oraz Generalnego Gubernatorstwa. Głównym punktem odniesienia stał się nurt „heritage studies” oraz pojęcie tzw. trudnego dziedzictwa.

Doskonałym uzupełnieniem wykładów stały się wycieczki studyjne, podczas których uczestnicy wraz z wykładowcami oraz zaproszonymi gośćmi dyskutowali nad konkretnymi zagadnieniami odbudowy miast po II wojnie światowej. Zwiedzanie przeplatało się z czasem poświęconym na wykłady, dzięki czemu oba komponenty programu dobrze się ze sobą łączyły. Podczas pierwszej wycieczki w Heidelbergu specjalistka w dziedzinie ochrony zabytków, Katharina Weiler oprowadziła grupę po starym mieście śladami odbudowy i modernizacji, jakie miały miejsce w zabytkowej przestrzeni w XX wieku. Podobny charakter miało zwiedzanie Heppenheim, w którym grupa miała okazję zapoznać się z problemami konserwatorskimi zabytkowej malowniczej miejscowości i jej współczesnego funkcjonowania. W dyskusjach pojawiła się przede wszystkim kwestia atrakcyjności tej przestrzeni jako tła akcji w filmach Bollywood. Z kolei podczas zwiedzania Mannheim punktem wyjścia dla rozważań o odbudowach miast po zniszczeniach wojennych była wizyta w „Marchivum”, łączącego funkcje muzeum i archiwum. Andreas Schenk und Sebastian Steinert rozpoczęli oprowadzanie po mieście od siedziby instytucji, mieszczącej się w dawnym bunkrze. Opowieść o historii Mannheim i jego odbudowie została omówiona w odniesieniu obecnych potrzeb miasta i jego wielokulturowej społeczności. W Darmstadt uczestnicy akademii mieli okazję zapoznać się z opowieścią emerytowanego konserwatora miasta, Nikolausa Heissa, który pokazał w jaki sposób zintegrowano elementy starej i nowej zabudowy podczas powojennej odbudowy. Przewodnik wskazywał na wciąż aktualne wątpliwości i problemy, jakie pojawiają się w codziennych decyzjach konserwatorów. W tym samym kręgu tematów pozostała wycieczka do Frankfurtu nad Menem. Pierwszym elementem zwiedzania była wystawa w Niemieckim Muzeum Architektury poświęcona zmianom, jakie zachodzą i będą zachodziły w przestrzeni miast na świecie wraz z rozbudową infrastruktury rowerowej („Fahr Rad! Die Rückeroberung der Stadt”). Z Muzeum grupa udała się do „nowego Starego Miasta”, w którym zwiedzanie przeplatało się z dyskusjami na temat modelu powojennej odbudowy oraz odbudowy współczesnej. Punktem wyjścia do dyskusji było oprowadzanie Prof. Agnieszki Zabłoskiej-Kos oraz dr Małgorzaty Popiołek-Roßkamp. Ten szeroki program wycieczek został także uzupełniony programem kulturalnym. W Darmstadt uczestnicy mieli okazję uczestniczyć w spotkaniu z polsko-niemiecko pisarką Magdaleną Parys.

Podsumowując – Letnia Akademia w Deutsches Polen Institut w Darmstadt w roku 2018 jest spotkaniem z długimi tradycjami, skupiającym grono osób zainteresowanych tematyką polsko-niemiecką. Ciekawy temat spotkania przyczynił się do rozwinięcia ożywionych dyskusji – zarówno podczas obrad, jak i po ich zakończeniu w godzinach wieczornych. Należy mieć nadzieję, że Letnie Akademie będą się odbywały także w kolejnych latach.

Są one bowiem godne polecenia wszystkim młodym badaczom, którym to oferują nowe możliwości rozwoju, poszerzenia perspektyw oraz nawiązania kontaktów z osobami o podobnych zainteresowaniach.